De in de periode 1945-1954 direct voor Suriname en de Antillen begrote kosten waren met enkele miljoenen voor elk van de landen zeer bescheiden. In de periode 1946-1950 werd jaarlijks gemiddeld ƒ3,1 miljoen voor Suriname begroot, tegen ƒ2,8 miljoen voor de Antillen; in de jaren 1951-1954 was dat voor beide landen een kleine ƒ1,9 miljoen. Deze uitgaven lagen vrijwel geheel in de beheersmatige sfeer, wat verklaart dat de – bescheiden – begrotingen elkaar niet wezenlijk ontlopen. Tot 1951 betrof dit in de eerste plaats defensie; deze post werd daarna doorgeschoven naar de begroting van Defensie zelf. Aanzienlijke kostenposten waren verder 'beheer algemeen', de kosten van de beide gouverneurs en hun kabinetten, en cultuur en voorlichting. Voor ontwikkelingshulp werd in deze periode op de reguliere begroting vrijwel geen geld vrijgemaakt. Daarentegen werden voor de 'Buitengewone dienst' aanzienlijke hulpbedragen op de begroting geplaatst. Deze kwamen uitsluitend Suriname ten goede, niet de Antillen. De Antillen maakten dan ook juist in deze periode hun absolute bloeiperiode door. Tussen 1947 en 1949 ontving Suriname uit deze dienst zo'n ƒ5,5 miljoen, als restitutie voor de door de kolonie tijdens de oorlog zelf gedekte kosten voor defensie, die nu alsnog voor Nederlandse rekening kwamen.

De oprichting van Sticusa

Het was niet de bedoeling dat de 'samenwerking' zich zou beperken tot de economische en sociale sfeer. Culturele samenwerking werd door Nederland gezien als een belangrijke dimensie in de nieuwe verhoudingen, een overtuiging die mede werd ingegeven door het streven naar behoud van Nederlandse invloed 'overzee'.

Om dit uit te voeren werd de Stichting voor Culturele Samenwerking tussen Nederland, Indonesië, Suriname en de Nederlandse Antillen opgericht, kort gezegd: Sticusa. Op 26 februari 1948 werd in het Amsterdamse Trippenhuis de oprichtingsakte getekend. Naast minister-president Beel en minister van Overzeese Gebiedsdelen Jonkman waren er zestien Nederlandse intellectuelen aanwezig, wel academici, maar zo goed als geen kunstenaars. Opvallend is ook dat alle oprichters Nederlanders waren. Het initiatief was genomen door particulieren die zich voor 'Indië' interesseerden. De meeste oprichters waren goed ingevoerd in 'Indische zaken'; niemand had zich serieus beziggehouden met Suriname of de Nederlandse Antillen. Toch was volgens de statuten het doel van deze 'eerste' Sticusa 'om met beroep op het gehele culturele vermogen van Nederland, en op basis van wederkerigheid, te komen tot een harmonische ontwikkeling in democratische zin tussen de vier gebieden'. Dit was een doelstelling die naadloos aansloot op het Nederlandse dekolonisatiebeleid, al werd in vele toonaar-

den benadrukt, onder meer vanuit Sticusa zelf, dat er geen sprake mocht zijn van politieke inmenging in het beleid van de stichting.

De 'wederkerigheid' werd vertaald in het streven 'cultureel éénrichtingsverkeer' en 'zelfzuchtige en opdringerige Nederlandse reclame voor eigen zaak' te vermijden. Wel ging de zelfgestelde opdracht 'de geestelijke waarden van de Nederlandse cultuur aan de volkeren overzee te brengen' haast onvermijdelijk gepaard met een onversneden paternalisme. Sticusa-voorzitter Logemann, voorheen minister van Overzeese Gebiedsdelen, gaf blijk van een ongeschokt vertrouwen in het belang van de Nederlandse cultuur voor de 'overzeese gebiedsdelen': 'De taal, de godsdienst, de wetenschap, kunst, maatschappelijke en staatkundige opvattingen door Nederland in Nederlandse vorm, hier meer, daar minder gebracht en verspreid, zijn heden ten dage levende bestanddelen van die samenlevingen. Dat verdwijnt niet met onze koloniale macht. Dat is de uitzet [sic] van hun nieuwe vrijheid.'

Ook voor dit onderdeel van het Nederlandse dekolonisatiebeleid geldt dat het in de eerste plaats met het oog op Indonesië was ontwikkeld en juist daar niet zou slagen. Indonesië zou niet, zoals aan Nederlandse zijde werd gehoopt, een zusterinstelling van Sticusa oprichten. Zo de nationalisten al behoefte hadden aan culturele samenwerking, zal dit zeker zijn bekoeld onder invloed van de politionele acties en het moeizame verloop van de onderhandelingen over de onafhankelijkheid. De activiteiten van Sticusa zelf in Indonesië voldeden overigens ook niet aan de Nederlandse verwachtingen.

Langzamerhand en noodgedwongen verschoof het aandachtsveld nu naar Suriname en de Antillen. Daar waren met Nederlandse steun opgerichte en gefinancierde zusterorganisaties graag bereid 'de Westerse cultuur, in het bijzonder in haar Nederlandse vorm' voor het voetlicht te brengen. Met Nederlandse hulp verrezen gehoorzalen, werden bibliotheken bevoorraad, films vertoond, muziekscholen opgericht en culturele deskundigen uitgezonden. Dáár ontwikkelde de Sticusa de activiteiten die Indonesië niet meer op prijs stelde.

Voor sommigen was dit reden om vraagtekens te zetten bij de zin van de stichting. Bovendien werd de behoefte gevoeld het buitenlandse culturele beleid van Nederland als geheel in heroverweging te nemen. Gelijktijdig verspeelde Sticusa zelf krediet, waarbij in het bijzonder de omvang van het bureau in Amsterdam en de omvang en besteding van het budget kritiek opriepen. In pers en parlement werd regelmatig geklaagd over geldverspilling, een tekort aan effectieve overheidscontrole, vermeende linkse (!) sympathieën of juist een te eenzijdige gerichtheid op de overzeese elites. Verwijten van zeer verschillende aard, die Sticusa onvoldoende wist te pareren.

Een interdepartementale commissie moest reorganisatiemaatregelen voorstellen 'waardoor enerzijds ingrijpende versoberingen tot stand komen maar anderzijds wordt voorkomen dat wezenlijke schade wordt aan-

gebracht aan de doeleinden die de stichting in de West en Indonesië verwezenlijkt'. Het rapport van de commissie, die pleitte voor opheffing van de 'oude' Sticusa, oprichting van een algemene stichting voor internationale culturele betrekkingen en een 'nieuwe' Sticusa, kon minister-president Drees echter niet bekoren. 'Dit rapport is wel heel oppervlakkig. Enige algemeenheden worden enkele malen herhaald; zonder gedetailleerd onderzoek wordt als oordeel uitgesproken dat de personeelsbezetting bescheiden is – wat zéér betwistbaar is – en ook of de daden altijd verantwoord waren "wordt geacht buiten het kader van het onderzoek te vallen".' De kritiek van Drees ging verder dan die van de commissie. De Sticusa werd in haar oude vorm opgeheven. In 1955 werd een nieuwe, alleen voor Suriname en de Antillen bedoelde stichting opgericht die los van het Nederlandse ambtelijk apparaat zou opereren. Ook deze stichting droeg de naam Sticusa – een betekenisvolle continuïteit. Het budget werd teruggebracht van twee miljoen naar ƒ 800.000, maar was nu uitsluitend nog bedoeld voor de Caraïbische gebiedsdelen.